

שיעור מס' 4 - פסקול

כתב: יהודה ויטלון. בהנחיית אפרת בן ברוך

מטרות אופרטיביות:

- חזרה על יסודות הפסקול והשימוש בסוגיו השונים (מוסיקה, דיבור ואפקטים) בקולנוע.
- התמקדות ודגשים בנושא עיצוב אווירה קולנועית באמצעות שימוש נכון בפסקול.
(*מי שלומד את התוכנית 'אמנות הקולנוע' יכול לדלג על השלבים התיאורטיים ולעבור לתרגילים המעשיים).
- יישום החומר הנלמד דרך תרגול אישי וכיתתי.

***

קטע פתיחה - הבנת ההשפעה של הפסקול על רגשותינו בעת צפייה בסרט. לצורך כך נקרין לתלמידים את הפתיחה של [הניצוץ](#) / סטנלי קובריק (1980). תחילה נקרין לתלמידים את הקטע ללא סאונד בכלל, ונשאל אותם 'איזה סוג סרט הוא הניצוץ?' סביר להניח כי התלמידים ינחשו שזה סרט מסע / הרפתקאות / קומדיה. לאחר שנשמע את תשובותיהם נקרין להם שוב את הקטע והפעם עם הפסקול המיוחד שמעיד על כך שלפנינו סרט אימה / מתח. זו דוגמא נפלאה לאופן שבו המוסיקה שמלווה את התמונה משפיעה על רגשותינו כצופים.

תרגיל המצגת המתהפכת - בהשראת הדוגמא של 'הניצוץ', נבקש מהתלמידים לצלם מספר תמונות במרחב הבית הספרי (מסדרונות / כיתות ריקות / שער הכניסה וכדומה). ניכנס עם הכיתה לחדר המחשבים ונבקש מהתלמידים להכין מצגת power point פשוטה שמשלבת את התמונות שצילמו. לאחר שסיימו לעצב ולסדר את התמונות במצגת נבקש מהתלמידים להוסיף שני קטעי סאונד שהם יורידו מ-youtube. פסקול אחד יהיה שונה מהשני באופיו, לדוגמא פסקול אחד נעים ורך והשני צורם ומאיים. נקרין את המצגות בכיתה ונראה להם איך השינוי במוזיקה משנה לגמרי את אופי התמונות שלמעשה נשאו בדיוק אותו הדבר.

תלמידנו רגילים למצוא ב-youtube שירים שהם מכירים ועלינו לתת להם מילות חיפוש שיעזרו להם למצוא סאונד של אווירה (זה הזמן להסביר לתלמידים על 'זכויות יוצרים' ושלל הבעיות החוקיות שמגבילות אותנו בבחירת מוסיקה לסרטים שלנו).

מילות החיפוש הרצויות הן:

Very sad music

Horror music

קצת היסטוריה – כבר בימיו הראשונים של הקולנוע הבינו שיהיה קשה מאוד להקריין סרט אילם לחלוטין ומצאו פתרון יצירתי – שילוב של תזמורת בתוך אולם הקולנוע. לצורך המחשה רצוי להקריין לתלמידים את הסרט עטור השבחים [הארטיסט](#) / מישל הזנוויציוס (2011). הסרט משחזר היטב את תקופת המעבר מראינוע לקולנוע, בסצנה שבלינק רואים כיצד התזמורת ישבה מתחת למסך וניגנה תווים שהותאמו לעלילה. הסרט הראשון ששילב סאונד מוקלט היה [זמר הג'אז](#) בבימויו של אלן קרוסלנד משנת 1927. המורים שמלמדים קולנוע עיוני יתעמקו בהשפעות השונות של כניסת הפסקול לקולנוע (מה שהיווה ממש מהפכה מבחינת אופן המשחק מול המצלמה). המורים המעשיים יתמקדו יותר בבעיות הטכניות שבהן נתקלו האנשים הטכניים בתחילת הדרך ולצורך כך מומלץ להקריין לתלמידים קטעים מתוך [שיר אשיר בגשם](#) / סטנלי דונן וג'ין קלי (1952). רצוי בשלב זה להדגיש עד כמה הקלטה איכותית יכולה לחרוץ את גורלו של איכות הסרט. ישנם דברים שאפשר לשפץ בחדר העריכה, אך הקלטה של מלל היא כמעט בלתי אפשרית לתיקון וסצנות שלמות עלולות להישאר על רצפת חדר העריכה במידה ולא תוקלטנה בצורה טובה. (* במערך השיעור הבא נתמקד בסוגי ההקלטות לפי סיטואציות שונות).

סרט אילם לעומת סרט מדבר – כדאי מאוד לערוך לתלמידינו היכרות עם צ'ארלי צאפלין, רובם לא ראו סרט מלא שלו ולעתים לא מבינים עד כמה תרומתו להתפתחות הקולנוע הייתה חשובה (רצוי להקריין את [הנער](#) משנת 1921 שאורכו כשעה והוא מעביר את הסגנון והאידיאולוגיה הצ'אפלינית באופן די ממצה). נערוך השוואה בין הסרטים האילמים של צ'ארלי צאפלין (שנעזר בכתוביות, פנטומימה ומימיקה על מנת להעביר את העלילה) לבין הסרטים המדברים שלו לדוגמה [מלך בניו יורק](#) 1957, עד כמה המשחק מאופק ועדין יותר (אולי המעבר לקולנוע המדבר הוא זה ש'גמר' את הקריירה של הנווד (בהקשר זה מומלץ לעיין במאמר של ענר פרמינגר [צ'ארלי צ'אפלין שר רקוויאם אילם](#))).

תרגיל מחווה לצ'ארלי צ'אפלין – לא קשה במיוחד להתחפש לצ'ארלי צאפלין, כובע, מקל וקצת איפור יעשו את העבודה... נבקש מהתלמידים לחשוב על סצנה קומית **אילמת** ובה הם עצמם משחקים. בכל תכנת עריכה בסיסית ניתן להוסיף אפקט שחור-לבן והילוך מהיר, מה שיתרום עוד יותר לאווירה ולהנאה מהתוצרים. התלמידים יתבקשו להוסיף סאונד שתואם את העלילה שאותה צילמו. דרך תרגיל חביב זה התלמידים יבינו שני דברים:

1. קשה להעביר מידע לצופה ללא מילים והדרך לעשות זאת היא בעזרת פנטומימה ומימיקה מוגזמים.

2. הפסקול שנוסיף לסרטון ישדרג את האפקט הקומי וזה יחזק את הבנתם לגבי התרומה של חוש השמיעה למבע הקולנועי.

[תרגילים שנעשו במסלול אפיקי תקשורת בביה"ס ערמוני](#) בתרגיל מחווה לצ'ארלי צאפלין.

מוסיקה מחזקת אווירה לעומת מוסיקה אירונית – אחרי שדיברנו עם תלמידינו על חשיבות תרומתה של המוסיקה לקולנוע, נדגים לתלמידים שימושים שונים שלה בקולנוע.

נקרין לתלמידינו את שתי הסצנות הבאות:

1. [מלתעות](#) / סטיבן שפילברג (1975)

2. [מטריקס](#) / אנדי ואשובסקי (1999)

בשתי הסצנות הללו הפסקול משרת את העלילה בכך שהוא מחזק את מה שמתרחש בתוכה, במלתעות, אווירת האימה ובמטריקס האפקטים המרובים ומוסיקת האקשן.

האפקטים בפני עצמם מחזקים אווירה או נכון יותר מעצימים פריט מסוים בתוך הסרט, הדוגמא המוכרת ביותר (לצערנו) היא של סצינות אלימות בהן אפקטים גורמים לכל מכה להיראות לצופה כחזקה מאוד. אבל לא רק אלימות, גם אפקטים של דלת חורקת, נקישות של נעלי עקב ועוד ועוד יוסיפו לחווייה של צופה בעת צפיית הסרט. מציאת אפקטים דרך youtube היא קלילה וזמינה ביותר הנה שתי דוגמאות:

1. [אפקטים שונים שמדמים פעולות שונות.](#)

2. [קולות רקע עירוניים.](#)

תרגיל אפקטים ביתיים – נבקש מהתלמידים לקחת את ציוד ההקלטה לביתם ולחשוב על סוגים שונים של אפקטים שהם יכולים להקליט בביתם, לדוגמא להקליט דלת חורקת בבית, קול לגימת מים, הליכת נעלי עקב וכדומה. היתרונות בתרגול של נושא זה בבית הם שגם סביבת העבודה שקטה יותר ובנוסף היצירתיות והאפשרויות גדולות יותר. החלק השני של התרגיל יהיה להלביש את האפקטים שהוקלטו על קטעי וידאו שהתלמידים יצלמו בבית הספר. לדוגמא את אפקט הדלת החורקת שהוקלט בבית נלביש בסאונד על צילום של דלת רגילה (שאינה חורקת).

אירוניה – ישנו שימוש נוסף לפסקול והוא יצירת אירוניה על ידי הפער בין מה שרואים למה ששומעים, כאשר יש חוסר התאמה בין החושים המוח שלנו מרגיש זאת ואנחנו מנסים להבין מה הבמאי אומר לנו. במקרים של שילוב מוסיקה אירונית הצופה הופך להיות מודע למניפולציה הקולנועית וחווית הצפייה עמוקה ומשמעותית יותר, באופן זהה לתרגיל המצגת המתהפכת, אפשר לתת לתלמידים להכין מצגת בסיסית עם תמונות עצובות ומוסיקה שמחה או להיפך ולתת להם להרגיש עד כמה האפקט משפיע על חוויית הצפייה. דוגמא חזקה מאוד היא מתוך הסרט של מייקל מור [באולינג לקולומביין](#) (2002). השילוב של תמונות הזוועה ממלחמות שונות בשילוב של השיר "איזה עולם נפלא" של לואיס אמסטרונג מעביר את האירוניה הרבה שאופיינית לסרטיו של מור ובה הוא מוכיח שדווקא שגשוג כלכלי ואימפריאליזם אמריקאי הם לא 'התרופה' לעולם טוב יותר.

תרגיל קליפ אירוני – ישנם מספר שירים מוכרים שמשדרים לרובינו רגש ספציפי, לדוג' השיר "איזה עולם נפלא" של לואיס אמסטרונג או [נעימת הפתיחה של הסרט פורסט גאמפ](#), נבקש מהתלמידים להוריד את השיר או המנגינה ולהלביש עליהם תמונות שייצרו קליפ אירוני (את התמונות לא בהכרח צריך לצלם אפשר לבקש מהם להגיע לתמונות דרך

האינטרנט). מטרת התרגיל היא הבנת הקונספט של מסרים אירוניים בקולנוע דרך השפעת קונפליקט של פסקול-תמונה.

סאונד דיאגטי ונון-דיאגטי – ההסבר לתלמידים צריך להיות פשוט ותמציתי – סאונד דיאגטי הוא סאונד שהצופה יודע מה המקור שלו וסאונד נון-דיאגטי הוא סאונד שהושתל אל תוך הסרט והצופה לא רואה מה המקור שלו (לרוב זו קריינות voice over או מוסיקת רקע). רצוי להקריין לתלמידינו מספר דוגמאות והם יצטרכו להגדיר את סוגי הסאונד שמושמעים בהן:

1. [דוגמא 1](#) מתוך הסדרה Identity Thief של הבמאי סת' גורדון.
2. [דוגמא 2](#) מתוך הסרט אפוקליפסה עכשיו של פרנסיס פורד קופולה (1979). זו דוגמא קצת מורכבת, צריך להדגיש לתלמידים שהסאונד הוא דיאגטי כי הטייסיים אכן מפעילים מגבר שמשמיע את המוסיקה של ואגנר כחלק מהלוחמה הפסיכולוגית נגד הוייטנאמים.
3. [דוגמא 3](#) מתוך הסרט אושפיזין של גידי דר ושולי רנד (2004). נכוון את התלמידים לשים לב שלמרות האשליה שהמוסיקה היא נון דיאגטית מתברר שהיא מגיעה מניידת הנחמנים שעוברת ברחוב.

מחזות זמר – מיוזיקלס הוא ז'אנר ססגוני בדרך כלל, אשר משלב בסרט עלילתי 'יציאות' לקטעים מוזיקליים באופן שמשלב בסרט. נדיר למצוא דוגמאות מהקולנוע הישראלי ובכל שלאגר, קוני למל ו-קזבלן הם סרטים שניתן להדגים מהם רק מעט איך בנוי המחזמר. נסביר לתלמידים שהקלטת השירים מתבצעת באולפן בזמן נפרד מצילומי הסרט ובשלב העריכה משלבים את הפסקול עם קטעי הריקוד המצולמים.

התמודדות – מחזמר נדיר באיכותו שיצרו תלמידי ישיבת קרית הרצוג, בני-ברק בשנת תשס"ו, מתאר את התמודדותם של בני נוער עם תהליך 'ההתנתקות'. הסרט יכול להוות השראה לתלמידים שמתעניינים בתחום ושואפים ליצור מחזמר בעבודת הגמר שלהם. *ניתן לאתגר את תלמידינו עם מטלה לביים סצנה שמשלבת בתוכה גם 'יציאה' לשיר בסגנון מחזמר (לדוגמא מלצר פונה אל סועדת ופתאום פונה אל המצלמה ופוצח בשיר כלשהו שמביע את תסכולו מעבודתו הקשה). התוצאה אולי לא תהיה מקצועית במלוא מובן המילה, אבל הנאת התלמידים מובטחת.

דוגמא והשראה למטלה זו יכולה להיות הסצנה הבאה מתוך הסרט [שיער](#).